

Владо СТРУГАР

ЂОРЂЕ О. ПИЉЕВИЋ, ЧОВЕК ИДЕЈА И АКЦИЈЕ.

– Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2001, стр. 624

У многоструко преокренутој друштвености наше отаџбине, доскора, током пола столећа, бејаше обличја и садржатеља јединственог устројства, колико је могуће смирено, и већини читалаца допадљиво, писати о знаменитој личности међу историјским нагостиоцима те, ево недавно свргнуте, владавине.

Али две величине, књигом о Благоју Паровићу, верујмо, биће за свакога разлог да се њој окрене, узме је, прелиста, најзад чита, запажања пратећи топлим благоречјем.

Благоје Паровић, прегалац и судбоносник, разуме се, држалац је историчарева повести о њему и комунистичком покрету за његова живота.

А Ђорђе Пиљевић, научник и писац, изврсном обавештеношћу о оној минулој стварности и сходним јој догађањима, средио је и следствено разместио обиље појединачности, па израдио књигу, чињеницама богату, духовно крилату, која се одликује живописношћу.

Паровић и Пиљевић, јунак и беседник, овом књигом су нераздвајни момци, родом браћа Херцеговци, истоветно убилаштво туђинског злочинства већ у детињству спопаднути, подједнако устаници на савремене им околне недаће, запојени истом вером у спасење, заручјем духовним заувек загрљени.

1.

Благоје Паровић је рођен 7. априла 1903. у засеоку села Осреди-не, Струјевини у Биограду код Невесиња, у породици која ће имати

шесторо деце. Завршио је основну школу 1913. године. Три године потом, спочетка јесени 1916, услед болести умрла је његова мајка, а новембра исте године аустроугарски гониоци Срба у Босни и Херцеговини убили су Благојевог оца. Деца остала без родитељске љубави и заштите, па рођаци и суседи, колико доспевају, помагаће малолетну сирочад Петра Паровића.

Са дечацима из невестињског краја одлази Благоје Паровић, 1917. године преко Мостара у далеке Винковце на учење заната. А оданде, у данима слома Аустроугарске царевине, новембра 1918, враћа се у родно село, те наставља учење заната у Невесињу.

Но убрзо, већ крајем априла 1919. године, одлази он у Мостар, да ту допуни сопствену вештину занатлије.

У Мостару, међутим, радници су мноштво, већ изразити друштвени сталез са сопственим организацијама у борбеном залагању да им се обезбеђују: пуна запосленост, пристојне наднице, заштита у немоћности и невољама.

Радознао и одважан, Благоје Паровић је у штрајковима учесник, у радничком дому је слушалац предавања, те сам читалац списа, насталих у сукобима радника с послодавцима и вршиоцима државне власти. И поврх, он још, учећи чита књиге о комунизму, прва предвиђања мислилаца и пратећа образложења потоњих остваритеља и одобравалаца, свих који причају да совјетском влашћу настаје друштвени поредак без потлачених људи.

У Мостару, дакле, Благоје Паровић је приљубио проповед о радништву, махом званом пролетаријат, веле, историјски предодређеном и множином људства моћном да револуцијом уклони вишестраначку власт грађанских сталеза па успостави, говорило се, бескласно друштвено уређење. Тај мисаони правац, приврженика је усмерио као коренитог противника богаташке власти у држави и рушиоца премоћи поседника блага у новцу, индустрији, пољопривреди.

Тако, Благоје Паровић, по бораштву већ запажен, одлази у Сарајево (фебруара 1921), па у јесен те године премешта се у Тузлу. Овде је он предузимљив проповедник и сазивач у синдикалној организацији и међу младим комунистима; почетком 1924. године биће примљен за члана Комунистичке партије. Колико истакнут међу друговима, он је запажен и од полиције. И пресељава се априла 1924. године у Нови Сад. У јесен те године, полиција ће први пут ухапсити Благоја Паровића. Суђено му је у Тузли фебруара 1925.

Ослобођен, отишао је у Сушак, одавде прешао у Загреб, па одслужио војни рок, и вратио се у овај град, у пролеће 1927. године. Ту је ухапшен па полицијски протеран у Невесиње (марта 1928).

По повратку у Загреб, он је наставио залагање да се у Комунистичкој партији окончају суревњивост и надметање између њена два крила, звана десна и лева фракција. И особито се трудио да синдикати обухвате што већу множину радништва; па ту себи сазда главно упориште, иначе, чланством малобројна Комунистичка партија. И како је свакодневно проводио политику Партије, предвиђао и унутрашњу уређеност њеног чланства и делање синдикалних првака, Паровић је писао и објављивао чланке у радничким новинама; тим се истицао међу друговима и саборцима.

Ценећи га врло способним прегаоцем, Биро Централног комитета Комунистичке партије Југославије именује (маја 1928) двадесетпетогодишњег Благоја Паровића за члана Синдикалне комисије као најближег опуномоћства за делање у стручним савезима радништва.

У Загребу, за комунисте тешких дана 1928. године – пошто је полиција провалила у ћелије, иначе државним законом забрањене њихове партије (већ од 1921. године) – Благоје Паровић је доста помогао да се овде одржи Месни комитет са неколико рејонских комитета и нижих огранака.

Почетком 1929. године, из Загреба он одлази преко Марибора у Беч где се налазио, склањајући се од домаће полиције, Централни комитет Комунистичке партије Југославије. Онда упућен је у Москву, да би у Русији најпре похађао Комунистички универзитет националних мањина Запада. Ту је учио теорију марксизма-лењинизма и примао савете за стварну, непосредну комунистичку делатност.

У Москви боравећи, Благоје Паровић ожениће се Анком Буторац, Личанком, у Хрватској познатом комунистичкињом која је дошла у Русију. Овдје ће се родити њихова кћи Маја.

Благоје Паровић има прилику у Русији да се ту среће са најпознатијим комунистима из других земаља, на пример, Немачке, Мађарске, Италије. А сви су страни комунисти, за боравка у Русији, били под надзором, готово и на располагању, надлежног им Извршног комитета Комунистичке интернационале, најчешће изговорено – Коминтерне.

Благоје Паровић је преодолевао унутрашње неслагање у Партији држећи се става: превасходно је комунистима да делују међу радницима, уопште сиромасима, поступно спремајући борце и одреде за пролетерску револуцију којом ће срушити власт буржоаске класе.

Тако је Извршни комитет Коминтерне именовao (3. априла 1932) Благоја Паровића, Милана Горкића и Владимира Ћопића за чланове Привременог организационог комитета са задатком да припреме и сазову конференцију делегата која ће изабрати чланством целовито руководство Комунистичке партије Југославије.

Отад, Благоје Паровић имаће лични удео у свему што расправља, предвиђа, решава и предводнички ради вођство Комунистичке партије Југославије; дакле: у сређивању, уклањањем десне фракције (1933. године), партијске организације у Србији; у припреми и одржавању Четврте партијске конференције, у Љубљани (децембра 1934), на којој је он изабран у Централни комитет. У покушају да комунисти заједно са извесним опозиционим дружинама, у покрету названом Народни фронт, учествују у парламентарним изборима (1935. године); и појавом међу представницима Комунистичке партије Југославије на чувеном Седмом конгресу Коминтерне (лета 1935. године) где је закључено да је супротстављање фашизму прва борачка обавеза свих комуниста у свету.

Централни комитет, изабран на Четвртој партијској конференцији, именовao је (29. децембра 1934) за чланове Политбироа: Благоја Паровића, Јосипа Броза, Милана Горкића, Адолфа Мука и Камилла Хорватина. Милан Горкић је изабран за политичког секретара, а Благоје Паровић за организационог секретара Централног комитета.

Ради извршавања одлука и смерница Политбироа за партијске комитете и ћелије, Благоје Паровић је повремено долазио из Москве у Југославију, овде неки пут и дуже боравио. Такође, као изасланик Извршног комитета Коминтерне, одлазио је у Аустрију, Немачку, Белгију, да с тамошњим комунистима усагласи како ће они вршити општа предвиђања вођства Интернационале.

Говорима на партијским састанцима и написима у јавним гласилима, Благоје Паровић се исказао као мислилац о синдикалном покрету револуционарне усмерености, о сиромашном сељаштву као природном савезнику радништва у борби против власти богаташа, о националном питању уопште и у Југославији посебно, о Народном фронту као савезу антифашистички опредељених грађана.

Међутим, једно недуго али премило му дружење, својствено младости и непремашиво усхићеношћу кад иста срећа испуњава две једнако радосне душе, и још случај његове нескривене усрдности, учинише се грешним Извршном комитету Коминтерне. Зато је Благоје Паровић искључен (29. јануара 1936) из Политбироа а остављено му својство члана Централног комитета.

Поверено му је, затим, да ради у одсеку Коминтерне за општи раднички покрет и ту ће он сарађивати до одласка са неколико Југословена у Шпанију, преко Париза (где стиже 5. марта 1937), па прелазећи Пиринеје, најзад доласка (почетком априла 1937) у место Албасета, у седиште Кадровског одељења за Интернационалне бригаде.

У Шпанији тад – већ од јула 1936. године – догађа се грађански рат између нападнуте републиканске владе и војске и, насупрот им, фашистичких устаника којима су Италија и Немачка биле послале огромне оружане снаге у помоћ.

Извршни комитет Коминтерне у међувремену је обавезао све комунистичке партије да одушевљавају момке и придобијају добровољце који ће одлазити у Шпанију, па овде, сврстани у Интернационалне бригаде, помагати браниоцима Републике, борити се против фашистичких војски.

Благоје Паровић је веома вољно отишао у Шпанију, желећи да међу борцима буде другар, ратник и јунак. Одмах му је поверено да политички обједињава југословенске добровољце који се боре у саставу шест Интернационалних бригада. Он ће одлучно утицати да се образује (маја 1937) југословенски батаљон добровољаца „Ђуро Ђаковић”. Покренуће и уређивати лист „Димитровац”, те за њ писати уводне и друге чланке.

Но убрзо (4. јула 1937) Благоје Паровић преузима дужност политичког комесара 13. интернационалне бригаде. И како припада старешини да личним ставом предсказује дужност сваког борца тако је он – пред сутрашњи почетак офанзиве републиканске војске на фронту код Брунете где је требало раскинути обруч фашистичких војски око Мадрида – људству рекао: „Напријед 13-а, у нове славне борбе! До побједи.” Војнике је позвао да буду храбри; управо свима задао: напред, за мном јунаци!

Почетком боја, у поретку тенкова који отварају пут пешадији, у једном се кретао и политички комесар 13. бригаде Благоје Паровић. Па изишав из тенка, чим је закорачио, пада смртно погођен

непријатељским метком, предвече 6. јула 1937. године. Сутрадан, уз ратничке почасте, сахрањен је на гробљу у Фуенкаралосу крај Мадрида, где испред гробишта на француском језику светли натпис: „Добровољци Интернационалних бригада пали за слободу шпанског народа и за благостање и напредак човечанства.”

2.

Погибија херцеговачког делије, момка од тридесет четири године, на пропланку код престонице Шпаније, речено је, за срећу човечанства; какав је то знамен, чему предзнак, која прозивка, пита се родољуб у Српству склапајући прочитану књигу Ђорђа Пиљевића о Благоју Паровићу.

Раздаљина је заиста голема; и да ли је правда истоветна, па неумитношћу судбине згођено да човек православног поднебља, о слободи најпре поучаван причама и напевима о родбинском устајању против тираније исламских освајача, баш дође међу ратнике за опстанак човечности у владавини једне жестоко католичке земље но и просвећене савременим слободарством. Одиста, може ли се говорити да је наци-фашизам 20. века несрећа за човечанство, поготово за Европу, слична чак ужасима и страховитија од оне ослободилачким победама на југоистоку континента коначно свладане свесиле исламских Османлија.

Уколико је, у овој двојности, подударност непостојећа и тражење сличности узалудно, ваљда није неоспорно: свет је био угрожен несамерљивом напрегнутошћу наци-фашизма да робовању подвргне народе и људе, докле год војском може провалити и запосести земље и градове.

Отуд, препречавање наци-фашизму, оружаним отпором најпре искушавано у грађанском рату у Шпанији, где су Италија и Немачка, побуњеницима против демократске владе шаљући у помоћ преко сто хиљада наоружаних људи, увежбавале своје војске пред скоро поход на сву Европу. Дакле, заустављање те помаме бејаше општа потреба света, задаћа правдољубивим владама, огледиште за слободољубље сваког грађанина.

И како је Република Шпанија тад бранила своју вишестраначку власт, демократско устројство заједнице, тако је и сваки ратник, дошав њој у помоћ, био учесник одбране поретка суштинском несводљивог на једну партијност већ многоструко означеног

најбољим вредностима историјске и савремене, католичанством освештене духовности Западне Европе.

Ову одредницу својом садржином оправдава књига Ђорђа Пиљевића. Значи, Благоја Паровића на бојишту у Шпанији не сматрати ратником за јединост својствене му политичке вере и правца, него првенствено ценити прегоацем за премоћ човештва у друштвеним односима и властодржачком поступању.

И како њега, Благоја Паровића, исто тако отаџбина Српства све своје грађане учеснике у одбрани републиканске власти у Шпанији, нека увек назива јунацима, независно од врсте и вида домаће државне управе, јер су тамо они војевали за слободу као светлоносну вредност човеку и свеколиком људском роду.

И једну поучност државништву у Српству предочава Пиљевићева књига о Благоју Паровићу. Наиме, што је људско, дружевно и појединачно, замишљу и прохтевом из састојака и спојница у бићу народа, нипошто га насилно не ограничавати; слобода другог, друкчијег, чак и супротног мишљења и говора да је заштићена колико и овлашћеност редовних установа. Јер, ако се силом чини што би увиђавност могла посредовањем да решава, онда бива: изобличење строја власти и прогонство противника, ругоба моћника и страдање гоњеника, све заједно, у нераздеоју, једна несрећа читаве друштвене заједнице.

Животопис Благоја Паровића, створен знањем и даром Ђорђа Пиљевића, угледна је историографска повест о радничкој борби за животна права и о готово крвавом прегарању комуниста да издрже полицијско гоњење и судске казне, језгро странке очувају, у друштву југословенском буду самосталан политички чинилац, у свакодневици одазивају се или намећу особеним гледиштем и најсмелијим захтевима. Главни правац ту је изведен по схватању о коренитој, у грађанском друштву битној супротности између радника и послодаваца, говорило се, између рада и капитала, пролетаријата и буржоазије.

Ђорђе Пиљевић, држећи се непоколебљиво те окоснице, гледа на целокупност, разврстава појединости, сједињује што је сродно, редоследом исправним прича о стварном стању и проистеклим збивањима. И како је Благоје Паровић, сељаче поставши житељ града, истовремено стицао надницу, залагао се међу радницима да сложено траже вишу зараду, заволео списе о збацивању властодржаца и уклањању газда који немилосрдно искоришћавају сиромаше, усвојио пропове-

ди о комунизму и постао члан Комунистичке партије Југославије, па у њој личном бистрином и доследношћу начелима преодолевао унутарње заплете и постао први до најпрвог друга у њеном вођству, дакле, све то према току збивања приказујући, Ђорђе Пиљевић је нашао и обрадио два својства и значења кључне важности.

Прво је Паровићев постанак комунистом; узевши његово друштвено порекло и лично прегарање, узорно за белег претежности у долажењу младих људи до чланства у Комунистичкој партији.

Друго је примерно старање пишчево у састављању општости од појединачности, следствено Паровићевом кретању и раду: куд је он долазио, дуже или краће време боравио, јављао се као раднички борац, утицао као партијски руководилац. И замашно је обогаћена ова повест описом разних станишта, именовањем великог броја личности, оценама извесних дружења, приказом редовне делатности као и нарочитих послова.

Ђорђе Пиљевић је овако подигао и уобличио једно крило за целовиту историју радничког покрета у Југославији, током петнаест година, од појаве Паровића до његове погибије.

У том позорју, Паровић не надгорњава али се истиче, смерно доследан а нигде осорно наметљив. Он примерно оличава својства и дужност комунисте: оданост партији, дружељубље, борбеност, веровање у човечну надмоћ и човечанску важност опште проповеди и политичких начела комунизма.

У свему, књигу о Паровићу одликују: штиво научне тачности, лепота језичког израза, уметношћу допадљивост. Појединачно, како је Ђорђе Пиљевић описао Благоја Паровића у неком тренутку кад мораће бејаше неизбежност а борчева неискршивост етичка заповед, управо је долично сликању главног јунака у историјском роману. Такође, и низ описа опасне тескобе у присилном јунаковом суочавању с полицијом, као и тренутака претешке расправе међу друговима, сврставају се у веома сликовита саопштења.

А између доста живописних запажања да се спомену бар две слике: сумрачне собице у Тузли за младића и читаоца Паровића; и у Невесињу Паровића представљеног спомеником како седи, уместо да стоји, прсмице наднесен читавој околини преко месног трга и докле још према висовима на брдима.

Приказом послова месних радничких удружења, покретачког заузимања и предводничког дејства партијских руководства, све навише до Централног комитета и онамо далеко Извршног

комитета Коминтерне, уобличени су подаци за општу историју Југославије. И њихово се значење увећава чим употпуњавају пишчеве прегледне осврте на поредак државе Југославије у троделно разграниченој Европи: између земаља грађанске демократије на Западу, социјалистичког Совјетског Савеза на Истоку, нацистичко-фашистичког блока Немачке и Италије у средишту континента.

Несумњиво, свим што чињенично садржи и научно казује, налазиће се видно ова књига Ђорђа Пиљевића сред научне литературе о Југославији и Европи, између два светска рата.

Штиво књиге је везано са изворима. За сваку појединост дописана је у фусноти назнака, уз многу пак и понека допуна основној беседи. Све то уверљива је потврда, дакако, и упутно за трагаоца кроз односне изворе.

Извори и литература уписани су како је правилно да се среде и објаве у прилогу научног дела. И сходне скраћенице су ту дате, на уобичајеном месту, потребне читаоцу за доста тако употребљених назива у пишчевом казивању.

На крају књиге, прилог су фотографије. Три између њих остаће читаоцу незаборавне: заједничка слика Благоја Паровића, брата му и четири сестре, свију у херцеговачкој ношњи, за момке и девојке, одећи красотом чедној и једноставношћу склада савршеној; слика брежуљка на висоравни где се налази родна кућа Благоја Паровића; и слика оне трлине близу Мадрида где погинуо он у земљи заувек почива.

Ђорђе Пиљевић, заиста, искусни је научник и даровит приповедач. У садружју југословенских историчара место му је за округлим столом врснога сазива.

Vlado STRUGAR

ЂОРЂЕ О. PILJEVIĆ, A MAN OF IDEAS AND ACTIONS

Summary

The book is a biography of Blagoje Parović, an outstanding member of The Communist Party of Yugoslavia. Djordje Piljević presented Parović from his birth in the region of Herzegovina, in Biograd by Nevesinje (in 1903), until his death in Spain, not far from Madrid (in 1937), being at that moment on duty of political commissar of

The Thirteenth International Brigade, which assembled The Republican Army, at the beginning of the offensive against fascist troops.

This book is an exemplary of a biography, significant as a history of The Communist Party of Yugoslavia, worthy to be classified among the most carefully selected historiographical works about Yugoslavia in period between The First and The Second World War.